

اصلاح سازوکارهای ناظر بر کارکرد کارت‌های بازرگانی گامی در راستای بازمهندسی نظام بازرگانی

افسانه شفیعی، عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

جهان اقتصاد

تحولات اخیر نظام ارزی طی چند مدت اخیر تبعات گوناگونی در اقتصاد به همراه داشته است. برخی از این موارد همچون تاثیر بر قیمت تمام شده کالاها به لحاظ هزینه‌های تولیدی و وارداتی با اتکا به سیاست‌های مبتنی بر سازوکارهای بازار قابل اصلاح است؛ برخی دیگر همانند انگیزه‌های تحریک شده در جهت سواستفاده از کارت‌های بازرگانی (با هدف غیرشفاف نمودن فضای صادرات و واردات انجام گرفته) مستلزم بازنگری در سیاست‌های ناظر بر نحوه صدور و توزیع این ابزار تجاری است. در انجام این بازنگری نگرش‌های مختلفی وجود دارد:

الف. تسهیل شرایط دسترسی به کارت‌ها و محول کردن پایداری دارندگان کارت‌ها در بازار به مهارت‌های بازاریابی و راهبردهای مناسب رقابتمندی اتخاذ شده توسط ایشان. بدین ترتیب این گروه معتقدند با محول کردن امورات بازرگانان خارجی به دست نامرئی بازار، تنها فعالان باکیفیت در بازار دوام خواهند داشت و سایرین از بازاری که به سادگی بدان دست یافته‌اند، خارج خواهند شد. با این توصیف، انجام هیچگونه سخت‌گیری در صدور کارت‌ها معنا نخواهد داشت. ایراد مهم دیدگاه این گروه آن است که اولاً، نظرات خود را بدون توجه به محدودیت منابع ارزی و شرایط تحریمی حاکم بر اقتصاد مطرح می‌سازند، ثانیاً تحلیل‌های آنها مبتنی بر این فرض است که هیچ‌یک از دارندگان کارت‌ها انگیزه‌ای سواستفاده از این ابزار ندارد.

ب. در مقابل دیدگاه فوق، دیدگاه دیگری وجود دارد که طی آن دسترسی به کارت‌ها و به عبارتی ورود به بازرگانی خارجی را مستلزم احراز برخی پیش‌شرط‌ها از سوی متقاضیان می‌دانند تا از این طریق امکان پایداری ایشان در بازار و حراست از منابع ارزی کشور به نحو مطلوب‌تری تامین گردد. در توجیه این دیدگاه، موافقین آن به تبیین مشکلات ناظر بر عملکرد کارت‌های بازرگانی اشاره داشته و مهمترین آن‌ها را به صورت سواستفاده افراد از کارت‌ها در جهت کسب درآمد به طریق غیرمجاز (اجاره کارت) و یا فرار از پرداخت تعهدات قانونی (انواع مالیات و حقوق گمرکی) عنوان می‌دارند. در

واقع، از نظر این گروه، سهل‌گیری‌های مربوط به صدور کارت باعث شده است تا عده‌ای به قصد فرار از پرداخت تعهدات قانونی در صدد ایجاد بازاری غیررسمی برای خرید این قبیل کارت‌ها برآیند و به تبع آن گروهی نیز با هدف درآمدزایی در صدد ورود در مقام عرضه‌کننده به این بازار گردند. این بازار غیررسمی با چند نرخى شدن ارز، عملاً مشتریان بیشتری به سمت خود جذب کرده است که می‌باید تمهیدات اساسی در خصوص آن صورت گیرد.

به عنوان یک راه‌حل مهم در بهبود وضعیت برشمرده ضروری است ساختار هر دو بخش عرضه و تقاضای کارت‌ها اصلاح شود. در بخش تقاضا ضروری است نسبت به طبقه‌بندی انواع گروه‌های متقاضی در قالب: ۱- گروه‌های غیربرخوردار از حداقل پیش‌شرط‌های لازم؛ ۲- گروه‌های برخوردار از حداقل پیش‌شرط‌های لازم؛ ۳- گروه‌های باکیفیت اقدام شود. با محروم شمردن گروه اول، محدود شدن سقف معاملات گروه دوم و بهبود شرایط دسترسی به کارت‌ها در گروه سوم، عملاً به سمت کاهش مخاطرات توأم با کژنمایی و کژگزینی پیش‌روی مسئولین امر حرکت صورت می‌گیرد. ضمن اینکه لازم است به‌عنوان یک پیش‌شرط به محدود کردن حق توکیل اشخاص حقیقی و حقوقی دارنده کارت نیز پرداخته شود. در بخش عرضه نیز اصلاحات می‌باید به‌صورت تعیین مرجعی برای تشخیص اهلیت متقاضیان و سپس صدور کارت انجام پذیرد. در این ارتباط سه گزینه ممکن وجود دارد: عهده-داری کلیه مراحل صدور و توزیع کارت‌ها از جانب وزارتخانه صنعت، معدن و تجارت به‌عنوان بخشی از وظایف حاکمیتی خود، که قطعاً با توجه به دامنه وظایف این وزارتخانه و رویکردهای نوین اقتصادی در جهت مشارکت‌گیری هرچه بیشتر از بخش غیردولتی، این گزینه با مشکلاتی همراه است. گزینه دوم حالت عکس‌گزینه اول است و طی آن با تفویض اختیار تشخیص اهلیت متقاضیان و صدور کارت به اتاق بازرگانی، صنایع و معادن، این تشکل فراگیر در برابر هرگونه تخلف احتمالی در رابطه با کارت‌های بازرگانی پاسخگو خواهد شد. در گزینه سوم که با رویکرد مشارکت‌گیری از انجمن‌ها مطرح می‌شود با استفاده از ظرفیت‌های کارشناسی و تخصصی تشکل‌ها به‌عنوان بازوی کمکی وزارتخانه صنعت، معدن و تجارت، موضوع صدور و توزیع کارت‌ها در وزارتخانه متمرکز می‌شود. با این توصیف، پیش‌شرط دریافت کارت عضویت متقاضی در تشکل مرتبط خواهد بود و از این منظر زمینه‌های

نظارتی نیز تقویت خواهد شد. این رویکرد از آنجا که مورد تاکید برنامه پنجم و برنامه‌های دولت قرار دارد، می‌تواند نسبت به دو گزینه دیگر ارجحیت داشته باشد و از این منظر به‌عنوان روش مناسب‌تر به مسئولان امر توصیه می‌شود.